

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў»

Выпуск №6–7 (верасень)

Анонс

Галоўныя літаратурныя падзеі, навіны і даты месяца...	с. 2–3
Актуаліі: змена школьных праграм па літаратуры як працяг рэпрэсій культуры	с. 4
Архівы: ліставанне паміж Алесем Адамовічам і Васілём Быкавым	с. 5
Рукапіс: Валянцін Болтач пра Аляксея Карпюка	с. 6
Новыя вершы Валянціны Аксак	с. 7
Апавяданні Валерыя Казакова	с. 8–9
Вершы Уладзіміра Паўлава і Язэпа Палубяткі	с. 10
Лекторыі: постаць Браніслава Тарашкевіча	с. 11
Уладзімір Сіўчыкаў пра дзейнасць выдавецтва «Радзіла-плюс»	с. 12
Гутарка з Алегам Лойкам	с. 13
«Бібліятэка» «Ф»: новыя выданні	с. 14
Навіны з літаратурнага замежжа	с. 15
Конкурс, літацыя	с. 16

ЮБІЛЕЙ

Анатолий КУДРАВЕЦ

Хто быў блізка знаёмы з ім, той добра ведаў, які гэта быў маторны чалавек. Ні хвіліны без працы, не працы — то ідзі працы, ідзі часцей за ўсё нечаканай, ні на што не падобнай, магчыма, нават практычна нерэальнай, але заўсёды прыцягальнай, узрыўнай, эфектнай. І прыцягальнасць і ўзрыўны зарад ішлі перш за ўсё ад самога аўтара ідэі, ягонай душы — неспакойнай, актыўнай, вечна «ненаежнай».

Ён быў чалавек стыхійны, і партызаншчына была яго стыхіяй. Партызаншчына не з тварам бяздумнай неўтаймаванай вольніцы, а з абліччам прыроднага свабодалюбства і заўсёднай гатоўнасцю ваяваць за яго. Карані той партызаншчыны можна шукаць у ваенных, саркавых, папраўдзе партызанскіх гадах, калі шаснаццацігадовы школьнік Саша Адамовіч узяў у рукі сапраўдную баявую вінтоўку, а можа, і яшчэ раней, у гады трыццація, калі раскулачвалі, растрасалі, знішчалі знаёмых вясковых людзей, а з імі і ягонага дзедка Мітрафана Тычыну...

Адамовіч любіў усё шумнае і прыгожае, эфект — прыгожы і шумны таксама. Але эфект не як мэту, а як вынік. Падступімся бліжэй да канкрэтнай рэальнасці, прыгадаем хаця б некаторыя загалюўкі ягоных кніг: «Вайна пад стрэхамі», «Сыны ідуць у бой», «Хатынская аповесць», «Браму скарбаў сваіх адчыняю...», «Карнікі: Радасць нажа, ці жыццёапісанне гіпербарэяў», «Апошняя пастараль», «Vixi»... У кожным з іх разам з адкрытым — працываецца адразу! — сэнсам схаваны ці зародак метафары, ці нават уся выспелая метафара.

На пачатку «перабудовы», у пару яе ружова-аптымістычнай раніцы, Алесь Адамовіч (разам з многімі інтэлігентамі філалагічна-філасофскай закваскі) быў абраны дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР — апошняга савецкага Вярхоўнага Савета. Дэпутатства адкрыла нечакана новыя магчымасці для самарэалізацыі Адамовіча-чалавека, Адамовіча-пісьменніка, нарэшце, Адамовіча-палітыка, для рэалізацыі яго даўніх затоеных ідэй.

Адамовіч быў нецярплівы і дамагаўся свайго. І трэба прызнаць: шмат што яму ўдавалася.

Гэта Адамовіч раскруціў беларускі Чарнобыль, давеўшы да ведама савецкай і сусветнай гра-

ПАДАРОЖЖЫ АЛЕСЯ АДАМОВІЧА

мадскасці засакрэчаныя факты радыяцыйнай трагедыі Беларусі, на зямлі якой асела дзве трэці ўсіх смертаносных асадкаў, выкінутых выбухам на Чарнобыльскай АЭС. Дзве трэці асадкаў, трэць забруджанай тэрыторыі — Гомельшчына, Магілёўшчына, Брэстчына, Міншчына, плюс кожныя пяты «мечаны» з дзесяці мільёнаў насельнікаў Беларусі, плюс... Калі б не Адамовіч, можа, і сёння людзі не ведалі б праўды — не ўсёй, але ўсё-такі праўды! — пра ўчарашнія, сённяшнія і заўтрашнія цяжкія наступствы гэтак званага «мірнага» атама для здароўя і будучыні мільёнаў людзей...

Адамовіч спышаўся жыць, а жыццё яго было — работа. Ён нібы прадчуваў, што не так шмат часу адпушчана яму, а пасля цяжэйшага, які напішуць дактары, «вострага трансмуральнага інфаркту міякарда», які зваліў яго ў Маскве і які ён залечваў у санаторыі імя Герцэна, гэтае прадчуванне набыло лёгка прагназуемую сумную перспектыву.

Магчыма, гэтую перспектыву можна было трохі і адсунуць, калі

б супакоіцца, калі б паслухацца дактароў, «залегчы» на жыццёвае дно... Але гэта быў бы не Адамовіч. Партызан заставаўся партызанам, і не ў яго волі было што-небудзь змяніць. Хаця мяняць у сабе ён нічога і не думаў.

«Стала лепей — захацелася яшчэ пажыць. Не, не больш эканомна, гэта лішняе, а вось больш

Калі б не Адамовіч, можа, і сёння людзі не ведалі б праўды — не ўсёй, але ўсё-такі праўды! — пра ўчарашнія, сённяшнія і заўтрашнія цяжкія наступствы гэтак званага «мірнага» атама для здароўя і будучыні мільёнаў людзей...

разумна і больш сканцэнтравана. На чым толькі, куды плысці? — запіша ён у сваім дзёніку на чацвёрты дзень пасля інфаркту.

Вось такі пасляінфарктны Адамовіч і заявіўся ў кабінет галоўнага рэдактара «Нёмана» на самы пачатку 1994 года. Галоўным рэдактарам часопіса тады быў аўтар гэтых радкоў, а ў першым нумары друкавалася аповесць Алесь Адамовіча «Vixi»

(«Пражыта»). Часопіс яшчэ не выйшаў, але ўжо быў аддрукаваны; заставалася толькі спыць аркушы, накінуць вокладку і... чытайце, добрыя людзі. Я аддаў дзевяць у рэдакцыю акуратна складзеныя аркушыкі, лічы, ужо гатовага часопіса Аляксандру Міхайлавічу.

— Вось добра, будзе што пачытаць у цягніку, — сказаў ён, але неяк мімаходзь, як не пра абавязковае. Ён збіраўся тым жа вечарам выязджаць у Маскву, і мне пасля яго слоў чамусьці падумалася, што хутчэй за ўсё не будзе ён чытаць у цягніку ні сваё «Vixi», ні матэрыялы іншых аўтараў, надрукаваныя ў часопісе.

Аляксандр Міхайлавіч спытаў, ці не можна ў гэтым годзе надрукаваць у часопісе і другую яго аповесць, ён яе толькі што скончыў. Называецца яна «Падарожжа з Мінска ў Маскву і назад».

Ніколі Адамовіч з такімі ці блізкімі да такіх просьбаў у «Нёман» не звяртаўся. Прынясе рукапіс, пакладзе на стол: «Ну, хлопцы, глядзіце, як у вас выходзіць. Словам, як будзе магчыма, так і друкуйце». Пытанне публікацыі для яго ніколі не было першасным. Напісана, значыць, справа зроблена, трэба рабіць новую работу. Не было ў яго праблемы і д з е надрукавацца. Любы, хоць маскоўскі, хоць лінгвіст, хоць мінскі часопіс з захвотай аддаваў свае старонкі яго творам.

Звычайна не ў традыцыі часопісаў друкаваць у адным годзе

апошняя падарожжа ў Маскву, каб праз тыдзень вярнуцца назад у Беларусь зусім супакоеным, — пад самотня гукі пахавальнай музыкі.

«Падарожжа з Мінска ў Маскву і назад», як і абяцалася аўтару, было надрукавана ў 1994 годзе...

Вучоны, пісьменнік, кінасцэнарыст, палітык — гэта галоўныя іпастасі асобы, імя якой Алесь Адамовіч. Кожная з іх магла «жыць» у розных людзях, і нават адной хапіла б, каб даць «саюзную» славу таму чалавеку. Але тут яны сабраліся ў адным целе, у адной галаве, у адной душы і працавалі то адначасова, то пачаргова, але заўсёды з поўнай выкладкай. Пісьменнік дапамагаў вучонаму, «кіношнік» дапамагаў пісьменніку, палітык... З палітыкам справа не такая адназначная. Здавалася б, палітык — іпастась найбольш выйгрышная, найбольш эфектная. Але яна і найбольш рызыкаўная і найбольш няўдзячная.

Частыя падарожжы з адной сталіцы ў другую можна патлумачыць і больш глыбінным: яму было цесна, душна ў Беларусі, і ён шукаў жыццядайнай інтэлектуальнай прасторы. «Не жабрамі, а лёгкімі дыхаць!»

Сапраўды, у Маскве было вальней, чым у Беларусі, якая з пачаткам перабудовы ўсё больш ператваралася ў адстойнік усяго старабальшавіцкага, кондава марксісцкага, таго, што Адамовіч аднойчы жорстка і трапна назвае «Вандэяй»...

1992 год, май месяц, Падмаскоўе, бальніца. Ажываючая прырода і хворы чалавек — часцінка гэтай прыроды, чалавек, якога ўчора ўжо не было, а сёння ён зноў ёсць. Чалавек гэты — Алесь Адамовіч. Адамовіч, якога мы ведаем, а болей Адамовіч, якога не ведаем. Бо гэта Адамовіч-паэт, Адамовіч-лірык, Адамовіч-пейзажыст са сваімі мініяцюрамі-акварэлякмі:

«Удзячны вясне, яе мог і не ўбачыць, а таму ўсё гэта быццам для мяне спецыяльна».

Вядома ж, усё гэта было створана спецыяльна для яго. Каб ён усё ўбачыў і запісаў. А значыць, — і для нас таксама.

Друкуецца ў скароце.

11 (3)

ПАДЗЕІ

▶ СУСТРЭЧЫ

НІДСКІ ФЕСТИВАЛЬ

38 па 13 верасня ў Нідзе, якая месціцца на Куршскай касе на ўзбярэжжы заліву і Балтыйскага мора, адбыўся фестываль паэзіі і мастацкі плэнэр, наладжаны Саюзам літоўскіх пісьменнікаў пры фінансавай падтрымцы Міністэрства замежных спраў Літоўскай Рэспублікі.

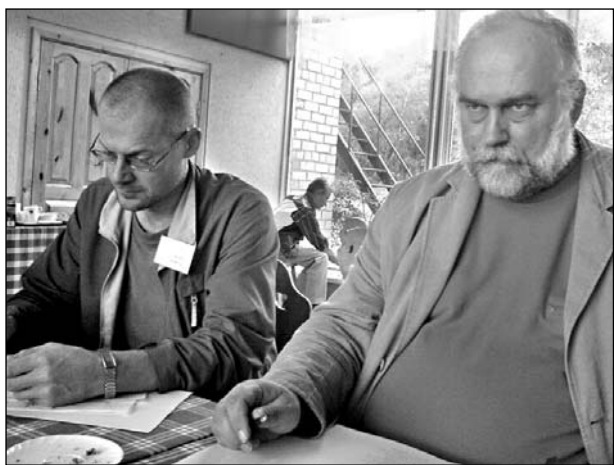
У фестывалі прынялі ўдзел творцы Летувы, Беларусі і Поль-

шчы. Ад Беларусі былі запрошаны Алег Аблажэй, Генадзь Драздоў, Аляксей Марачкін, Уладзімір Някляеў, Аляксей Пашкевіч, Барыс Пятровіч, Таццяна Сапач, Рыгор Сітніца і Кацярына Сумарава.

Падчас фестывалю паэты перакладалі вершы сваіх калегаў, а мастакі малявалі жывапісныя краявіды Ніды. Адбыліся паэтычныя чытанні ў доме-музеі Томаса Мана і ў Доме творчасці пісьменнікаў, было наладжана некалькі мастацкіх выстаў, якія затым наведаюць Вільню,

Варшаву і Мінск. Па выніках фестывалю ў хуткім часе будзе выдадзены трохмоўны альманах паэзіі, праілюстраваны «нідскімі» карцінамі.

У межах фестывалю прайшло некалькі нарадаў паміж кіраўніцтвамі пісьменніцкіх Саюзаў Летувы (Ёнас Ліняўскас, Бірутэ Ёнушкайтэ), Польшчы (Марэк Варжшкewіч) і Беларусі (Аляксей Пашкевіч, Барыс Пятровіч), на якіх абмяркоўваўся сучасны стан грамадска-літаратурнага жыцця, а таксама выпрацоўваліся планы будучага ўзаема супрацоўніцтва.

Рычардас Шылейка, Ёнас Ліняўскас, Бірутэ Ёнушкайтэ і Уладзімір Някляеў

Аляксей Марачкін (у цэнтры) — пра высокае...

БРЭСЦКІ СХОД

8 верасня ў Брэсце адбыўся агульны сход абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Кіраўнік аддзялення СБП Ніна Мацяш нагадала аб здабытках і стратах за мінулы год, выказаўшы асаблівую падзяку свайму намесніку Івану Мельнічуку, які займаўся няўдзячнай працай па перарэгістрацыі філіі ў абласным упраўленні юстыцыі і паспяхова завершыў яе. Білеты СБП былі ўручаны «неафітам» — Лявону Валасюку, Аляксею Галаскоку і Міколу Папеку. Рэкамендаваны да ўступлення ў Саюз Святлана

Варонік, Мікалай Аляксандраў і Мікалай Цялічка.

Галоўны рэдактар «Брэсцкага кур'ера» М.Аляксандраў падняў зладзённую ў век найноўшых тэхналогій тэму магчымага прыёму ў пісьменніцкія шэрагі не толькі па друкаваных кнігах, але і па электронных версіях, размешчаных у Інтэрнэце (дарэчы, брэсцейскія журналісты і паэты Сяргей Прылуцкі і Уладзімір Глазаў практычна завяршылі працу над сайтам філіі СБП). Сход падтрымаў прапанову Зінаіды Дудзюк абвясціць да юбілея Берасця, які адбудзецца ў 2009 годзе, конкурс на лепшыя творы аб Брэсцейшчыне — на прызы аддзялення СБП. Іван Мельнічук распавёў аб пасяджэннях літаратурнага клуба.

Сход зацвердзіў палажэнне аб літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Калесніка за высокую творчы дасягненні сярод брэсцейскіх літаратараў. У свой час удава слыннага творцы і навукоўца Зосі Міхайлаўна дала згоду на выкарыстанне яго імя для прэміі менавіта аддзялення СБП. Аднак праз пэўны час з'явілася пастанова Брэсцкага аблвыканкама, згодна з якой пры прысуджэнні прэміі будзе ўлічвацца сяброўства ў праўладным Саюзе. Гэткі крок выклікаў абурэнне ў большасці ўдзельнікаў сходу. І аднадушна было вырашана: сваю прэмію будзе ўручаць і наш Саюз, на баку якога маральна-этычная перавага.

Вадзім Жылко

▶ ДАТЫ

СЯБРЫ

Ніна МАЦЯШ, старшыня Брэсцкага аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў

Жыць для людзей і дзеля іх шчасця.

Прыносіць радасць словам і справай...

У. Калеснік

4 жніўня гэтага года Янку Брылю споўнілася 90, 17 верасня Уладзіміру Калесніку — 85 гадоў з дня нараджэння. Памяць ставіць іх побач не толькі з нагоды пашанотных юбілеяў. Гэтых знакавых людзей Беларусі, знакамітых сыноў карэліцкай зямлі лучыла паўстагоддзя глыбокай, шчырай мужчынскай дружбы: зьяла самаахвярная партызанка, а разлучыць патрапіла толькі смерць.

Пры натуральным адрозненні абліччам і характарам, яны былі вельмі падобныя, — «падобныя сэрцам», па трапнай заўвазе Уладзіміра Караткевіча. Абодва змалку цягнуліся да мастацкай кнігі, нейкім сёмым чутцём вычуваючы, што толькі вучоба, пэўныя грунтоўныя веды пасобяць вырвацца з аднастайнай вясковай руціны, з прыземленага, утылітарна-спажывецкага вясковага побыту ў эстэтычна-вабныя, духоўныя несягі. Абодва надзвычай тонка адчувалі прыроднае і чалавечае харавство, і гэтак жа востра ўбольваліся ўсякім сацыяльным злом. Рослыя, спраўныя, дужыя, з па-юначы бескампрамісным сумленнем і прынцыповай прагай справядлівасці, абодва без ваганняў заступаліся за слабога і пакрыўджанага.

Нядзіва, што ў часіну ваеннага ліхалецця, гвалтоўнага парушэння чужынцамі звыклага плыну ўласнага і ўсіхнага жыцця, 20-гадовы Валодзя Калеснік згуртаваў землякоў-касамольцаў у партызанскі атрад, а пазней, па ўцёках з нямецкага палону, у яго ўлучыўся 25-гадовы Янка Брыль. Гнечаныя непраўнымі стратамі родных і сяброў, неаднойчы й самі цяжка мечаныя варожымі кулямі, яны і па вайне, як найраднейшыя браты, падтрымлівалі адзін аднаго, памагалі адзін аднаму сцвердзіцца і пераможна адбівацца ад рознай масці незвычліўцаў у жыцці і ў творчасці.

З жорсткіх сутычак добра і зла не выходзяць непараненымі. Варта перачытаць раман Янкі Брыля «Птушкі і гнёзды» ды аповесць «Муштук і папка», або кнігу-споведзь Уладзіміра Калесніка «Доўг памяці», каб зразумець, што ператрывалі гэтыя знакамітыя Асобы і чаму перамаглі і страх, і боль, і адчай, і наўпроставыя пагрозы жыццю і волі. Гэтыя сціплыя, зычлівыя, шчырыя людзі былі валадарамі вола-

таўскага духу. Адданыя патрыёты роднага краю, годныя спадкаемцы лепшых народна-этычных традыцый, светлыя рамантыкі, чых абагаўленяў Красы не вымарнавалі ніякія лёсавыя выпрабаванні, яны і ў літаратуру ўваходзілі падобнымі сцэжкам: Брыль пачынаў і як паэт, друкаваўся ў заходнебеларускім часопісе «Шлях моладзі», а ў сёлета выдадзенай кнізе пра Уладзіміра Калесніка «Пасланец Праметэя» неспадзявана можна пазнаёміцца з вершамі і Уладзіміра Андрэевіча.

Нясмыслены індывідуальныя пошукі самавыяўлення, як гэта й бывае ў сапраўдных творцаў, у асобе Брыля выкрышталізаваліся ў найлірычнейшага ў беларускай літаратуры празаіка-думанніка і выдатнага перакладчыка прозы і паэзіі (!) з некалькіх славянскіх моваў. Калеснік званы ж перадусім як непраўдзідзены крытык і літаратурнаўца, які вярнуў у кантэкст беларускай літаратуры шматлікія рэпрэсаваныя імёны заходнебеларускіх паэтаў. І, канешне ж, як слыны педагог, прафесар Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта, які за 40 гадоў выкладчыцкай працы выгадаваў сотні настаўнікаў, дзесяткі вучоных-мовазнаўцаў і пісьменнікаў: Уладзімір Андрэевіч стварыў і распаліў літаратурнае «берасцейскае вогнішча», быў сакратаром Брэсцкага аддзялення Саюза пісьменнікаў, бо й сам па-майстэрску валодаў жывым словам, гутарковым і мастацкім.

У шматлікім, разнамаітым гурце зямных спадарожнікаў слынных Сяброў, аблашчаных Іхняй шчырай увагай, атуленых крылом Іхняй зычлівасці і спрыяння пашчасціла быць і мне. У Іхніх вялікіх сэрцах хапала месца для ўсіх, бо найістотнейшай рысай Іхняй натуры была чалавечнасць. Яны й прыйшлі ў гэты нібыта цывілізаваны свет, дзе, аднак, у процьмы людзей «душа йшчэ з дзерава не злезла» (Л. Кастэнка), — каб лепшыць яго, прыгожыць і чалавечыць. Прышлі — каб застацца й па сваім адоўсці, — жывыя ва ўдзячнай памяці, у мудрых творах сваіх. Каб і нам, і далекім наступнікам дадаваць разумення, што сэнс жыцця ў тым, каб узрасць душой, бо найважнейшымі складнікамі і адзіна стваральнымі чыннікамі жыцця ёсць любоў, сумленне і годнасць чалавека. Гэтак думалі і гэтак жылі яны — светлыя, багата ўталентаваныя людзі і пісьменнікі Янка Брыль і Уладзімір Калеснік.

15 (7)

ПАЭЗІЯ

Валянціна Аксак

ДРАБНІЦЫ МІНУЛЫХ ВАКАЦЫЯЎ

Асташонкава альтанка

У нейкім далёкім,
далёкім жыцці
ў гэтай альтанцы
Алесь Асташонак
гаварыў пра сваю
«П'яную кнігу».
Леанід Галубовіч
удумліва слухаў,
кіношнік Таміла
маўкліва здымаў.
Так было на БТ
гадоў дваццаць таму.
Асташонкава попел
цяпер на Кальварыі,
«Жоўты сьнег»
замест «П'янае кнігі»
чэзьне ў калюжынах
«ЛіМаўскіх» бздуралі.
А альтанка плыве
па-над Свіслаччу,
дэбілізмам РБ,
маім тут адлётам
з бутэлькай «Шафі»
і пытаннем у неварцаў дня:
ці ж пра мяне
нехта некалі
ў Янаў дзень
у гэтай альтанцы
вершык напіша?

Купалле ў Смалічах

Седзячы пад арэшнікам,
я сёння пішу
над вузенькай стужкай Цапры.
У яе казытлівых цуркох
песцяца ўтомныя ногі,
падшвы казыча
юрлівы маленькі вірок.
Раптам пальцы кране
млявы чэрвеньскі ўюн
і дзесьці ў глыбінях
пад левай лапаткай
азьвеца балючая кропка...
Цапра нясе мае вершы
ў Лань,
Прыпяць,
Дняпро,
у грэкі,
але не з варагаў —
яны засталіся
на Люхаве.

Затока Ihre на Готландзе

Камяніска-пячанік
ператвораны шматвяковым
ветрам
у стоды —
акурат такія
выступаюць з палотнаў
Сержэжук Цімохава,
які тут дагэтуль не быў.
Іншыя палачане —
таксама,
прынамсі, сорака апошніх гадоў.
Прыкладна столькі
мільгнула кароткіх
готландскіх летаў
на спакойным твары
карчмаркі Гры.
Пачуўшы няўпэўнены English
у тлумачэнні, адкуль я,
яна перапытала:
а дзе твая country?
Карчомка прадзьмута
навылёт —
шорты зусім не пасуюць
тутэйшаму ліпеню,
хоць наведнікі робяць выгляд,
што карчмарчыны пледы
ім зусім не патрэбныя,
і я — адзіная,
каму заманулася
ахінуцца ў шорсткую воўну

Фота Сяргея Шапрана

шэрых баранчыкаў,
якія лена скубуць
мяккі мох
за фальклорнай згародаю.
Рыбакі разгружаюць салаку,
якую мы
цярпяліва чакаем,
каб з'есці
з хатняю тоўчанай бульбай
і брусніцавым сочывам
замест соусу.
І ў гэтым чаканні
так выразна адчулася,
што больш за ўсё
зараз мне прагнеца
цёпленых ішчупачкоў,
толькі што спечаных
у самотным прысаку
на правым беразе
Палаты.

Люхаўская русалка

Ты сёння пішаш,
мачаючы пёркам
шэрае чаплі
ў вечаровае Люхава.
Празрысты атрамант
цячэ па паперы
ў лона смяшлівай русалкі,
і яна ў гэты жніўень
усцешна цяжарная.
Але халодным травеньскім
ранкам

роспач яе
зноў адчайна
пагоніць хвалі
здзічлага за зіму возера
на поплаў вашай мінулай
летняй пшчоты,
дзе ўчарнела ляжыць
мёртванароджаны ейны
чароўны дзіцёнак.

Чытаючы антычныя
міты

Грэкаў хвалюе пытанне,
каму збагрыць саспелае,
як грудзі Венеры,
віно,
калі ты яго робіш
на малой,
адаленай выспе
Эгейскага мора.
Беларусаў вярэдзіць праблема,
дзе раздабыць
хоць якое бухло,
калі ты існуеш без крамы
ў глухой,
закінутай за Расонамі,
вёсцы.
Дыёніс
застрэліўся б тут
з уласнага лука,
Эўрыпід
ні пра якую Ленку-красуню
не плёў бы лухты,

а Гамер
не ўхваляў бы бамжа Адысея.
Якое віно —
такія і міты.

Раніца на Нешчардзе

Світала.
Сонная сябрына
соладка пасовала ў намётах,
вятрыска вознішча самлелае
ледзь шавяліў.
Ні чаіцы,
ні гускі,
ні чародкі чорнадзюбых
качанятаў
на срэбнай роўнядзі вады,
і ў чаратах ля ўзножжа выспы
ні плёскату,
ні шолагу,
ні ўскліку.
Раптоўна па лістках бярозаў —
ні з туль, ні з сколь —
пасыпаў слабы дожджык,
такі драбненькі,
рэдзенькі,
нясмелы,
як дзеўчынка ў пшчотце першай,
хоць ты вазьмі яму дыў
памажы.

«Дробна-драбніца,
дробна-драбніца,
дробны дождж ідзе...»
Страпянуўся,
неспадзеўны на мае падпеўкі,
дыў асцярожна падцягнуў:
«Сабралася бедна басота
дыў гарэлку п'е...»
Дуэт грамчэў,
суладзіўся,
узмоцнеў.
«...П'ем мы гарэлку,
п'ем мы вішнёўку,
будзем піць віно...»
Над возерам
маё сапрана разляглося,
мажорна дождж
свой тэнар дасылаў
да ўсіх наўкольных
паплавоў,
лясоў
і селішчаў.
І так захоплена
мы з ім спявалі,
што й не заўважылі,
як ад бліжэйшай вёскі Мурагі
да выспы падплылі
два маладыя грыбнікі,
а з супрацьлеглай, дальшай —
не ведаю, як завецца —
чамусьці, два дзікі.
На тым баку,
за Нешчардай,
у развідным даляглядзе
была відаць
зарослая хмызом
Расея.

Данікава выспа

На Нешчардзе
няма цяпер Белай Сарокі
і Кабеты Інэжты
таксама няма,
не плёскаецца
ў гушчэчы чарту
ніводная чараўніца.
Тутэйшыя німфы
ведаюць мала
пра дзядзьку Завальню
і на выспу ягоную
з заезжымі мальцамі
плаваюць
не шляхцічаў хутар шукаць,
а любіцца
на стромых бязлюдных адхілах.
Выглядае, аднак,

што тое хутка мінеца —
безыменная выспа
ад лета займела
фантастычнага гаспадара.
Там будуць яму
патаемны фальварак
з усім мадэрновым начыннем,
з паводнымі лёхамі
ў накірунках Сусвету,
з адмысловай галгофаю
для самалёта,
недасяжнага жалу сістэм США.
Гаспадар тае выспы
ведае ўсё —
і пра міты Баршчэўскага Яна,
і пра творы Баршчэўскага Лёні,
пра Ўсяслава,
Сапегу,
Астрожскага,
Ворыцу,
Нямігу,
Кастуся
і імя яго пляц у сталіцы,
і нават пра тое,
як прысягне
ў мястэчку намётаў
на вернасць яго абаронцам.
Праўда, покуль яму
чатыры гады
і на выспу ён ездзіць
у бацькавым
сціпленым
чоўне.

Браслаўскі цуд

У Браславе
зноў не шанцуе нам з надвор'ем.
З найлепшага
ва ўсёй краіне далягляду
з-за буры мы змаглі пабачыць
толькі адну
дзівосную карціну.
Дзяўчынка —
трохгадовае дзіця —
сядае верхам
на вялізнага калматага ваўка,
а той,
сцярожка вушы настрэніўшы,
ступае горда
па ўбрукаванай
ад двара да возера
сцяжыне,
з вачэй зялёных
стрэламі ляцяць
пагрозы
ўсім сустрэчным спробам
замахнуцца
на ягоны скарб.
Так, пэўна,
рымская ваўчыца
насіла сваіх двух сыноў.
І гэты воўк таксама
ўжо пададаваў
старэйшых двух
братоў дзяўчынкі,
фактычна,
замяніў ім бацьку,
свайго гаспадара —
адзінага ў краіне звераведа,
якога іншы бацька
пазбавіў права
гадаваць дзяцей.
Уральненне
антычнага сюжэту —
найлепшай нагародай нам
за прыкрасці
паскуднага надвор'я,
і верай,
што калі і гэты
рымскі цуд
праз тысячы гадоў
зноў паўтарыўся,
ды яшчэ й на нашых землях,
то хутка зноў паўтарыцца
і наш
тутэйшы цуд —
рэальнасць БНР.

ПАЭЗІЯ

18 (10)

Уладзімір ПАЎЛАЎ

ТРАВА ПАД КАСОЮ

У снах буду сніцца
Роднаму мне люду.
Упаду сніцай
Перад грудай броду.

Распрастаю крылы,
Цінькну на ўсю змогу:
Бойся, краю мілы,
У любові падлогу.

Бойся фарысея
Болей, як чужынца.
Сам нячысты сеяў
Гэтага злачынца.

Ён нібыта наскі,
З нашага пароза.
Ды не мае ласкі
Да людзей і Бога.

Да зямлі тым болей
Не чужой, а роднай.
Жыў за край без болю –
Стаў авечкай зброднай.

Мы вольна дыхаць толькі пачалі

Пакуль вяршуе над законам права
Маціейшага ва ўласным будане,
Ніхто нахабу не прамовіць «не»,
Нікому не заступіцца дзяржава.

Да кожнага звяртаюся ласкава:
Мае грахі пералічаць пры мне.
Скажыце, а ці смачна ў чыгуне
Чужая непасоленая трава?

Мы вольна дыхаць толькі пачалі,
Абкрадзеныя, як зірнуць, кругом.

Аж зноў гайня ірвецца да зямлі

Да нашае, засопшыся, бягом.
Да нашае стадолы і раллі...
А мо на скрут, мо галавы на злом?!

Ці змагу

Пад шкамутамі зрынутага сцяга,
Пад звёнамі зашчоўкнутых акоў
Жыві, зямля, і адраджайся зноў.
Табе мая хвала, мая адвага.

Ці я змагу тваё асіліць блага,
Перарадзіць нявольніцкую кроў
Дачок тваіх адданных і сыноў? –
Была такой ад малалецтва прага.

Цяпер жыцця рашаюць у пад'ездзе
Не нейкія бандзюгі там «із вне».
І іх шукаць не трэба дзесьці, недзе.

Яны на службе, ўсе яны свае...
А да каго ўжо «варанок» там едзе?
О, мілы Божа, дай мацунку мне!

Да малітвы

Ці птушка спявае за нетрай густою,
Ці цісне мароз да апошняй слязы,
Перахрысціцеся на абразы –
Трава пад касою, трава пад касою.

Не скажа ніхто: я жыцця вам патрою,
А вы толькі выганьце чорта з лазы.
І ў год бегемота, слана ці казы –
Трава пад касою, трава пад касою.

Дык што ж то за ідал, і што за праява?
Управы не знае, хоць дзе ні шукай!
А гэта стаптанае нашае права,

А гэта дашчэнту парушаны гай,
А гэта няшчасная наша дзяржава,
Наш выміраючы край.

Свечка, патухаючы, трапечка

Ці так жыць ты думаў, чалавеча?..
Чорны воран крылы не складае,
Мёртвае пятлі віткі звужае.
Ваўкадаў на ланцугу якоча.

Горды духам прыгінае плечы.
Болю з крыўдай сэрца не ўмяшчае.
Бомж спажывы ў сметніцы шукае.
Свечка, патухаючы, трапечка.

Плачуць асірочаныя гоні.
Пазбіваны капыты ў «Пагоні».
Мёртвым бляскам серабрыцца поўнік.

Кастуся з Тадэвушам не клічам.
Запраданца за месію лічым.
На сваёй зямлі сябе не помнім.

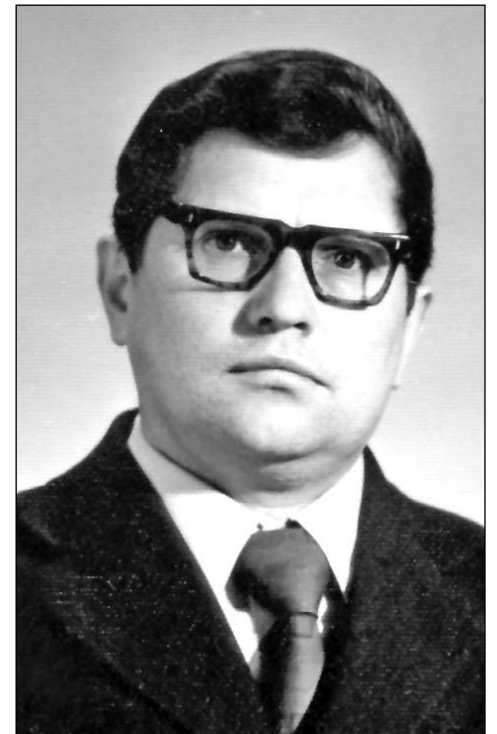
Павучанне

Падданных павучаў правіцель жыць.
Казаў, нібыта гладзіў па галоўцы:
«За ўсё, нябогі, трэба ўсім плаціць,
Бясплатны толькі сыр у мышалоўцы».

На прытар брацца, ці дажджу крапіць –
Не меншылася ўпэўненасць прамоўцы.
Відаць, што і тады, калі ён спіць,
То не інакш як з недзе чутым слоўцам.

З вядомага не стройце навіну.
Пераляжаў пагоду не адну
Паміж вяноў усохлы пласт імшыны.

У невуцтве не выпінайся, сір,

Бо плоціцца за той бясплатны сыр,
Каб ведаў, а жыццём, хоць і мышыным.

Малю Хрыста: хутчэй іх прыбярэ,
Што з ідалам люцыпара ў хаўрусе.
Як дзеўкаю, гандлююць Беларуссю –
Хто больш заплоціць, той яе і бяры.

Хіба мог колас дужым акрыяць
За пяць гадоў пасля двухсот няволі?
Пагнала бура той павеў у полі,
Што й вострым слыхам сёння не чуваць.

Наадварот, запрэглася гайня.
З задышных зяпаў языкамі вісне.
Напатаю ірваць, як гіцаль свісне,
Найперш таго, хто сват або радня.

Кусай свайго, чужы баяўся каб,
Каб у табе цівун не памыліўся,
Адступніцтва твайго каб не памысліў,
Убачыў каб, што ты — адданы раб.

Язэп ПАЛУБЯТКА

КАХАННЕ І РАДЗІМА

Восеньскія трыялеты

Ўсё ўспамінаецца быццам бы сон:
Палкія губы, мілыя плечы.
Вельмі кароткія твая сустрэчы, –
Ўсё ўспамінаецца быццам бы сон.
Свет наш няпросты, злы, недарэчны.
Крык замалення падобны на стогн.
Ўсё ўспамінаецца быццам бы сон:
Палкія губы, мілыя плечы.

Не спадзявайся, не вернецца зноў
Любасці крыласць ды час мілавання.
Ўжо не адбудзецца наша спатканне.
Не спадзявайся, не вернецца зноў...
Разбітай дарогай — цяжкое вяртанне
Ды час высвятлення сумных высноў,
Не спадзявайся, не вернецца зноў
Любасці крыласць ды час мілавання.

Ваш не закончаны партрэт.
У кожным расстанні — свая аксіёма.
Усё знаёма, да болю знаёма:
Ваш не закончаны партрэт.
Трухлыя сцены дома старога
Ды адзінокі мальберт,
Ваш не закончаны партрэт.
У кожным расстанні — свая аксіёма.

Як нечакана восень настала!
Блёклія кветкі маркотнага сада...
Дзе ж вы, быллыя пляшчота, спагада?
Як нечакана восень настала!
Хіба ж уратуе каханне парада?
Сонца скупога днямі нам мала...
Як нечакана восень настала...
Блёклія кветкі маркотнага сада.

Адчайна вецер завывае,
Душу халодзіць успамін.
І я адзін. Зусім адзін!
Адчайна вецер завывае...
Што хвалявацца без прычын?
Вясна ўсё роўна наступае.
Адчайна вецер завывае –
Душу халодзіць успамін.

Зноў птушкі ў вырай адлятаюць,
Хоць і далёка да зімы.
І зноў чужымі сталі мы,
А птушкі ў вырай адлятаюць.
Сядае сонца, дзень малы,
Расстанні ішчасю не спрыяюць.
Зноў птушкі ў вырай адлятаюць,
Хоць і далёка да зімы.

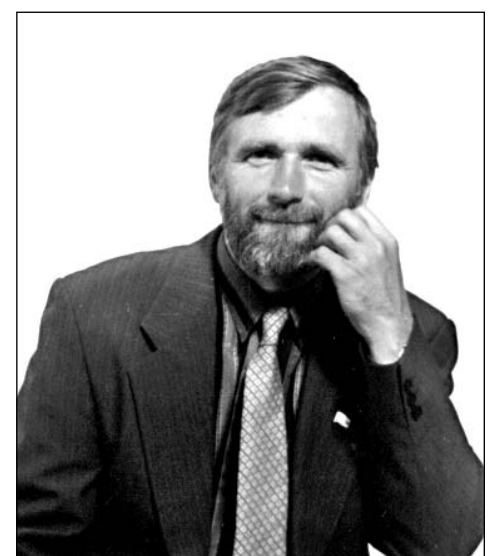
Прысвячаю Н. Ш.

Будуць надзею вочы свяціцца:
Радасць і сум нечаканай сустрэчы.
Божа! Жадаў абдымаць яе плечы!
Будуць надзею вочы свяціцца...
Сэрца халоднага боль невылечны,
Што паждаеш — ніколі не збыцца.
Будуць надзею вочы свяціцца.
Радасць і сум нечаканай сустрэчы.

Нікім не сплечана пазыка.
Адну надзею маю я,
Што ўстане дружная сям'я.
Нікім не сплечана пазыка...
О, толькі ты, Мая Зямля!
Ты, Беларусь, — Сляпы Музыка...
Нікім не сплечана пазыка,
Адну надзею маю я.

Кастусю Каліноўскаму

Гарачае сэрца бунту жадала,
Волі хацела для роднага краю.
Цяжка быць вольным, гэта я знаю:
Гарачае сэрца бунту жадала.
Сэрца жадала айчыннікам раю,
Здеку чужынцаў ніяк не трывала.
Сэрца гарачае бунту жадала –
Волі хацела для роднага краю.

Боль перажыты, ды не забыты.
Час прытупляе, толькі не лечыць,
Прыкрае слова каханне калечыць.
Боль перажыты, ды не забыты.
Аб прымірэнні не будзе гаворкі,
Знешне — між намі ўсё добра, нібыта...
Боль перажыты, ды не забыты.
Час прытупляе, толькі ж не лечыць.

Шлях віленскі парослы дзірваном, –
У родны край няма дарогі.
Не слухаюцца стомленыя ногі,
Шлях віленскі парослы дзірваном.
І дзе шукаць вандроўным дапамогі,
Калі наўкола дыхае ўсё тлом?
Шлях віленскі парослы дзірваном,
І ў родны край няма дарогі.

▶ ТРЫБУНА

У Беларусі беларускамоўных кніг небагатымі і прыватнымі недзяржаўнымі выдавецтвамі робіцца ў шмат разоў больш, чым дзяржаўнымі. Сёння радасцямі і цяжкасцямі сваёй працы дзеліцца з чытачамі «b» літаратар, выдавец, кіраўнік выдавецтва «Радзіла-плюс» Уладзімір Сіўчыкаў.

Уладзімір Сіўчыкаў: «СЁННЯ МНОГАЕ Ў БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ РОБІЦЦА НЕ ДЗЯКУЮЧЫ, А НАСУПЕРАК ДЗЯРЖАВЕ»

Ашчадна захоўваю ў сваіх архівах некалькі дзесяткаў рукапісаў, аўтаграфіў і дарчых надпісаў народнага паэта Беларусі, намінанта Нобелеўскае прэміі па літаратуры Рыгора Бардуліна. Дзякаваць Богу, ведаю Рыгора Іванавіча ад часоў свайго, далёкага ўжо, філфакаўскага студэнцтва. А апошнімі гадамі сталася так, што займеў права і магчымасць пазваніць яму ва Ушачу або завітаць дахаты на вуліцу Івана Мележа, пагаманіць у пісьменніцкім кабінце, называючы цяпер класіка дзядзькам Рыгорам...

Хтосьці, мажліва, паблагліва пасміхнецца, — маўляў, ці мала вершаваных прысвячэнняў хаця б у «Дуліне ад Бардуліна»? Але я радкамі ад Генія вельмі даражу.

Не змог Паэт па стане здароўя прыйсці на прэзентацыю кнігі «Яна і Я. Вершы і песні пра каханне», затое даслаў свой чытацкі водгук, які агучыў са сцэны маршалак тае імпрэзы, паэтаў пэзка і сусед графік Рыгор Сітніца.

Няхай

*Як у лірыка і выдаўца
Ва ўладзімера Сіўчыкава*

заўсёды

*Хапае эмоцыі
І моцы канца,
Зь якога пачатак
Бяруць народы!*

**Дзядзька Рыгор
13.X.05**

P.S.

*Жадаю ў мроях
Крыляць сакалом,
Шляхетна трымацца,
Элітніцца.
Нястомна і ў ложку
І за сталом
Завіхацца зь нягнуткім калом,
Як Сітніца!*

Кніжка, на якую адгукнуўся Мэтр, распачала даволі грунтоўную паэтычную серыю прыватнага выдавецтва «Радзіла-плюс», якое ачольваю ўжо дванаццаць гадоў. Удзячны дзядзьку Рыгору, што пагадзіўся ён напісаць прадмовы да тома выбраных твораў Максіма Багдановіча «Інтымны дзённік», а таксама да анталогіі «Крэмень і крэсіва», што днямі патрапіць на друкарскі варштат. Ну, а працаваць з Паэтам над кнігаю Ягоных выбраных твораў «Руны Перуновы», укладаць яе разам з Алесем Камоцкім, замаўляць уступнае слова Уладзіміру Някляеву, а мастацкае афармленне мэтру не толькі беларускае, але і еўрапейскае графікі Арлену Кашкурэвічу — увогуле было за асалоду. (Трэба зазначыць тут, што велешаноўны Арлен Міхайлавіч аздобіў усе чатыры тамы серыі.)

Уладзімір Сіўчыкаў

На бардулінскім зборніку «Ксты», які выйшаў незадоўга перад «Рунамі Перуновымі», бывае, перачытваю такі подпіс:

*Знадзеена курсіў чакаў
Падкрэсьліць
Важную праяву,
Што не спазніўся
Ўпарты Сіўчыкаў
Скарынаўскую
Доўжыць справу!*

**Дзядзька Рыгор
17.X.05
Менск**

І гэтую дэдыкацыю ўспрымаю, як пэўны аванс, які яшчэ доўга давядзецца адпрацоўваць.

Сярод кніжак, якія стаяць на маіх выдавецкіх кніжных паліцах на пачэсным месцы, — цэлы шэраг слоўнікаў, падрыхтаваных Аляксандрам Мікалаевічам Булькам — мэтрам нашае

лексікаграфіі і, між іншым, аднакурснікам Бардуліна па філфаку. Гэта найперш «Слоўнік іншамовных слоў. Актуальная лексіка», «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы», «Беларуска-рускі слоўнік для школьнікаў» дый іншыя.

Поручзімі, здаецца, някепска выглядае выданне «2000 рускіх і 2000 беларускіх ідыом, фразеологізмаў і устойлівых словасочетанняў». Словарь с пояснениями и примерами использования» А.Л.Баярынай і аўтара гэтых радкоў.

Хораша прынялі чытачы й карыстальнікі два нашыя перавыданні — «Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў» М.К.Кльшкі, а таксама «Слоўнік цяжкасцей беларускай мовы» Г.У. Арашонкавай і В.П.Лемцогавай.

Спадзяюся, школьнікі і абітурыенты прыхільна сустрэлі вы-

данні «Гісторыя Беларусі. Вызначнікі. Табліцы. Схемы. Лічбы. Даты» І.М.Кузьняцова і «Гісторыя Беларусі. Білеты. Пытанні і адказы. 9 клас» С.А.Габрусевіча і А.В.Сяркова. Не абыдзец яны сваёй увагаю і важкі двухтомнік «Беларуская літаратура і свет. Ад эпохі рамантызму да нашых дзён». Першы том — гэта папулярныя нарысы, што належаць пер'ям і клавятурам Лявона Баршчэўскага, Пятра Васючэнкі і Міхася Тычыны. Другі том, укладзены Л. Баршчэўскім, — гэта выбраныя тэксты для чытання і аналізу, беларуская класіка і сусветная класіка па-беларуску.

Дзецям, іх бацькам, дзядулям і бабулям, выхавацелькам дзіцячых садкоў і настаўніцам пачатковых класаў даспадобы прыйдуцца «Крынічка. Хрэстаматыя для дзяцей малодшага школьнага ўзросту» (укладальніца Р.І.Шастак) і «Качка-дзівачка. Польская паэзія дзецям: выбраныя старонкі з паэтаў XIX — пачатку XXI ст.». Зноў жа з прыемнасцю адзначу, што адмыслова для апошняга выдання дзядзька Рыгор бліскуча пераклаў сем вершаў.

Ну, а на працоўным сталле ў мяне, як кажуць калегі, яшчэ пёпленькіх томікі. Гэта зборнік паэзіі Алесь Камоцкага «48», навукова-папулярнае выданне Ірыны Шаблоўскай «Сусветная літаратура ў беларускай прасторы: Рэцэпцыя. Тыпалогія. Кантакты» і эпахальны твор класіка чэшскай літаратуры Бажэны Немцавай «Бабуля. Карціны вясковага жыцця».

А поруч з імі ляжыць папка «Выпаў грук у грома з рук». Ёсць у ёй і вузкі аркуш, спісаны знаёмым, адметным почыркам:

*Вальможны спадар
Уладзімер!*

*Дзякуй Вам за ласку і увагу!
Вы робіце справу, якая застаецца ў якасці. Робіце тое, што рабіць бы мусіла нармальнае дзяржава.*

*Нашай не да культуры, не да клопату
пра мову, пра мазгі нацыі. Але Бог
зь ёй. Быў бы толькі здаровы
Уладзімер
Сіўчыкаў, і ўсё будзе.
Яшчэ раз — дзякуй і нізкі паклон!*

**Дзядзька Рыгор.
15.V.07**

Перадаю Вам друкаціс дзіцячай кніжкі.

Зь Яна Бэсэхвы вершы выбіраюце самі — веру ў Ваш густ.

Цалкам пагаджаюся з Класікам — на вялікі жаль, сёння многае ў беларускай культуры, літаратуры і мастацтве робіцца не дзякуючы, а насуперак дзяржаве, яе культурнай, а дакладней, антыкультурніцкай палітыцы. Робіцца намаганнямі энтузіястаў, падзвіжнікаў і сапраўдных патрыётаў, насуперак, паўтаруся, «спрыянню» чыноўнікаў.

Узяць, да прыкладу, рэалізацыю. Найбуйнейшае кнігагандлёвае аб'яднанне мае за правіла разлічвацца найперш з дзяржавыдавецтвамі, а з прыватнымі — паводле рэшткавага прынцыпу. Кнігарні бяруць прадукцыю на рэалізацыю, расплочваюцца гады ў рады, а выдавец мусіць пералічыць у дзяржбюджэт той жа падатак на дададзеную вартасць праз 60 дзён пасля адгрузкі.

Як на добры лад, дык дзяржава мусіла б даць палёжку ўсім выдаўцам беларускамоўнай, а тым болей — дзіцячай літаратуры, як гэта колісь і было. Сёння ж гэта — з галіны фантастыкі...

Але што-нішто ўдаецца і, спадзяюся, яшчэ нямала ўдасца й нешматлікаму калектыву выдавецтва «Радзіла-плюс». Зразумела, некаторыя праекты па тых ці іншых прычынах пераносзяцца на пазнейшы час, да некаторых, бывае, астываем зусім, а некаторыя, наадварот, — грэюць.

Рыхтуем да 80-годдзя часопіса «Узвышша» факсімільнае выданне ягонага першага нумара, які пабачыў свет у 1927-м. Мяркуем выдаць «Аўтабіяграфію» сляхана ваеннага і дзяржаўнага дзеяча Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага і, дарэчы, фактычнага заснавальніка майго роднага Жодзіна Багуслава Радзівіла, пераклад якой ужо заканчваецца. Верым, што адужаем 28-моўны (!) «Беларуска-лаціна-еўрапейскі слоўнік», працу над якім завяршае калектыв мовазнаўцаў на чале з паліглотам Лявонам Баршчэўскім.

І, натуральна, разлічваем на далейшае плённае супрацоўніцтва з дзядзькам Рыгорам, на Ягоныя мудрыя парады, цікавыя сумоўі, дасціпныя жарты і натхнёныя дэдыкацыі.

Кнігі выдавецтва «Радзіла-плюс»

